

hudourniško grapo, po kateri smo prišli na Kokrsko sedlo, zgoraj kraljujejo obsežni pašniki Velike planine. Proti jugu, tik nad domom, dominirajo stebri Kalške gore. Na zahodu so najprej tik pod sedlom trate in peski, ki se čez Suhadolnikovo planino spuščajo v Kokro, nad katero vlada Storžič. Prostor na severu obvladuje Grintovec, najvišji vrh Kamniško-Savinjskih Alp, rahlo levo ob njem pa deloma vidimo južni greben Kočne. Če zlezemo še na kakšno polico nad dom, pa na eni strani vidimo pol Gorenjske in na drugi tja do zasavskega Kuma in čez.

Dostopi: Z avtomobilom po gozdni cesti iz Kamniške Bistrice mimo Žagane peči do spodnje postaje tovrne žičnice, 4 km, od koder je še 2h 30, ali po gozdni cesti iz doline Kokre mimo kmetije Suhadolnik do konca ceste v Suhem dolu, 5 km, od koder je še 2h. Od doma v Kamniški Bistrici mimo Žagane peči in spodnje postaje tovrne žičnice, 3h 30. Iz Leskovca v Zgornji Kokri mimo Suhadolnika čez Suhi dol, 3h.

Ture: Grintovec (2558 m) 2h; Kočna (2540 m) čez Spodnje, Srednje in Zgornje Dolce, 3h 30; Kalška gora (2047 m), 45 minut; Kalški Greben (2224 m), 2h 15.

Prehodi: Dom v Kamniški Bistrici (600 m), 2h 30; Kamniški dom na Kamniškem sedlu (1864 m) čez Sleme in Tursko goro, 6h; Frischaufov dom na Okrešlju (1396 m) čez Sleme in skozi Turski žleb, 5h 30; Češka koča na Spodnjih Ravneh (1542 m) čez Dolce in Dolško škrbino, 5h, ali čez Velike Pode, 4h; Planinski dom na Gospincu (1491 m) čez Kalce in Dolgo njivo, 5h, ali čez Kalški greben in Dolgo njivo, 6h.

Informacije: Cojzov dom na Kokrskem sedlu, 1242 Stahovica; Planinsko društvo Kamnik, Šutna 42, 1240 Kamnik, telefon (061) 831 345.

Letošnjega julija pa je PD Kamnik v nakladi 500 izvodov izdalo lično brošuro »Sto let Cojzove kočice na Kokrskem sedlu«, v kateri so zbrani malone vsi znani podatki o tem planinskem domovanju.

NEOZNAČENE POTI IN BREZPOTJA, KI POSTAJAJO MED GORNIKI VSE BOLJ PRILJUBLJENA

NA POT, KJER NI POTI

VLADO HABJAN

Včasih so po brezpotjih hodili le redki posamezniki. Plezalci so jih uporabljali za dostope do plezalnih smeri, (divji) lovci za dostope do lovišč, lovskih koč in opazovalnic, pastirji za poti do planin in bližnjih vrhov. Včasih gore niso bile tako množično obiskane kot so zdaj. Takrat so domačini vedeli skoraj za vsakogar, ki se je podal na goro. Danes ni več tako. Planincev je po visokogorskih magistralah predvsem v kopni letni sezoni toliko, da se včasih tam počutimo, kot da bi bili na cesti (okolica Triglava, Dolina Triglavskih jezer ...). Sodobni gorniki so tudi vse bolj usposobljeni in opremljeni za zahteven visokogorski svet. S tem pa so tudi vse bolj zahtevni cilji, ki si jih postavljajo.

Glede na povedano torej ni čudno, da so se nekateri tega naveličali in se usmerili v bolj samotni, a precej zahtevnejši gorski svet, v brezpotja. Vse več gornikov se umika s standardnih označenih poti v samoto, v manj znane predele naših gora. Brezpotniki, kot jim pravimo, so vmesna stopnja med obiskovalci označenih poti in alpinisti. Vendar pa je obisk brezpotja poleg lepote, ki jih omogoča, lahko tudi dvorezen meč za tistega, ki se tega loteva premalo premišljeno in s premalo priprave. Gibanje po brezpotjih namreč skriva več pasti in nevarnosti, ki jih vsekakor moramo poznati in obvladati, preden se odpravimo tja. Namen tega prispevka sicer ni dati napotke, kako naj se naučimo gibanja in varne hoje po brezpotjih, pač pa podati čimveč uporabnih podatkov. Vseeno bomo na kratko ponovili tudi nekaj navodil.

KAKŠNA ZNANJA POTREBUJEMO

Ko se odločimo za hojo po brezpotjih, je verjetno najbolj pomembno, da imamo za seboj že nekaj

»kilometrov« označenih, nadelanih in zavarovanih poti; to pomeni, da smo dobili veliko gorniških izkušenj že tam. Znati moramo brati opise tur, kar pomeni, da moramo poznati gorniško izrazje. Kaj je gora, dolina, škrbina, sedlo, ve vsak. Pa vemo, kaj je npr. greda, sleme, spodmol, zev, kaj so podi? Če ne, potem vzemimo v roke primerno literaturo (najbolje Alpinistično šolo, PZS) in se to naučimo. Brez branja karte in uporabe kompasa tudi ne bo šlo. Zato preberimo kakšen orientacijski priročnik in to natrenirajmo. Vsekakor moramo znati brati reliefne karte, se orientirati, izmeriti kak azimut, določiti stojišče in še kaj. Pri tem nam na terenu pri hoji po opisih zelo prav pride višinomer. Imeti moramo tudi več znanj o nevarnostih v gorah, opremljenosti, gorskem vremenu in prvi pomoči. Spet nam prav pride vzgojna gorniška literatura, ki je je pri nas kar nekaj. Poiščemo jo v knjigarnah ali knjižnicah.

Na koncu pa pride pravzaprav najpomembnejše: znati se moramo gibati na različnem terenu (npr. po strmih travah, meliščih, skrotju, splezati krajše pragove, skoke ipd.). Tu pomagajo izkušnje, s katerimi pridobimo občutek za gibanje po razgibanem terenu. Veliko se lahko naučimo tudi v nekaterih šolah, najbolj seveda v alpinistični (ki pa je dolgotrajna), do neke mere tudi na različnih gorniških tečajih, ki jih organizirajo Mladinska komisija pri PZS ali posamezna planinska društva (informacije na PZS). V lahkem brezpotju se nam kaj hitro lahko zgodi, da se znajdemo v zahtevnejšem svetu, zato moramo vsekakor poznati osnove tehnike plezanja in vrvnih manevrov (navazovanje na pas, glavno vrv, varovanje, spust po vrvi idr.).

Na koncu še opozorilo: ne precenjujmo svojih sposobnosti, kot se to rado dogaja, ampak si za prve korake

po takšnem svetu raje priskrbimo gorskega vodnika (informacije na PZS) ali pa se udeležimo kakšnega skupinskega izleta, ki jih organizirajo posamezna planinska društva. Tura v brezpotje bo pod vodstvom več izkušenih vodnikov in ob ustreznem varovanju udeležencev precej bolj varna, saj se bomo bolj posvetili lastnemu gibanju, s tem pa bomo tudi sami bolj uživali.

DEFINICIJA BREZPOTJA IN DELITEV PO ZAHTEVNOSTI

Kako lahko pravzaprav definiramo brezpotje? To je teren, na katerem ni stezā in poti. Na terenu so sicer lahko (gamsje) stečine (stalna, komaj zaznavna steza divjih živali) ali ostanki stezā, večinoma pa je nehojeno. Brezpotje je kot pojem vezano le na neobdelan svet: pašniki, gozdovi, skalovje, ruševje (Preglednica vrst vodniških tur s primeri, gradivo PZS, 1992).

Kako delimo brezpotja po zahtevnosti? Podobno kot označene poti na lahko (nezahtevno) brezpotje, zahtevno in zelo zahtevno brezpotje.

Lahko brezpotje je bolj ali manj prehodan svet, kjer lahko hodimo praktično v vsaki smeri, pri hoji ni potrebna uporaba rok. Hodimo čez drn in strn, ponekod pa sledimo stečinam in ostankom poti. Potreben je dober smisel za orientacijo. Primeri: planota Pokljuke, Tosc, Veliki Draški vrh idr.

Zahtevno brezpotje je že težje prehodan svet, ki omejuje smer gibanja, ki ga otežuje strmina, reliefne oblike in poraščenost. Občasno je za varnost pri hoji potrebno uporabiti roke. Potrebujemo smisel za orientacijo in iskanje prehodov. Primeri: Jezerski Stog, Palec, Brana čez Kotličce.

Zelo zahtevno brezpotje (ZZB) pa je težko prehodan gorski svet, ki močno omejuje smeri gibanja. Smer napredovanja je potrebno izbirati, večinoma se po njem hodi, ponekod je treba kak skok preplezati, občasno je potrebno varovanje z vrvo. Posamezna krajša plezalska mesta lahko dosežejo tudi II. ali celo III. stopnjo težavnosti. Primeri: Planjava čez Planjavske zelenice, Vernar, Loška stena. Razlika med plezalno smerjo in ZZB je v tem, da mora biti plezalna smer dolga vsaj 100 metrov, težavnost plezanja mora biti najmanj I. stopnje ter mora imeti opis (s skico), kar za ZZB ni potrebno.

Za vse tri zahtevnosti brezpotij velja, da je v megli po takem svetu skoraj nemogoče najti pravo smer.

RAZLIKA MED BREZPOTJEM IN NEOZNAČENO POTJO

Navedene karakteristike veljajo smiselno tudi za neoznačene poti, le da je pot lažje slediti. Poti so sicer lahko nadelane, označene in zavarovane. Če je nadelana, je smer dobro razvidna, potrebujemo le pazljivost in kondicijo. Z označenostjo mislimo na Knafelčeve markacije (bela pika v rdečem krogu). Če je pot zavarovana, so zahtevnejši odseki opremljeni s klini, jeklenicami, lestvicami idr., kar nam omogoča in olajša napredovanje. Neoznačene poti torej niso označene s Knafelčevimi markacijami, so pa lahko bolj ali manj nadelane in zavarovane.

V kakšnem stanju je neoznačena pot, mora biti razvidno iz opisa.

Neoznačene poti in brezpotja pa vendarle niso tako različne glede na zahtevnost hoje. Včasih je namreč težko oceniti, ali je tura brezpotna ali pa gre za neoznačeno pot. Vsaka sled poti še ni nadelana pot, na mnogih gorskih brezpotjih pa še naletimo na ostanke nekdanjih. Z upadanjem števila steza pašnih planin v naših gorah so se mnoge včasih redne pastirske poti zrasle, precej neoznačenih pa dobro vzdržujejo lovci. Nepoznavalci večkrat zamenjajo gamsje stečine (npr. po meliščih) za stezo.

V praksi so na terenu mnoge neoznačene poti, ki so sicer zarisane na planinskih kartah, zapuščene in zaraščene in jim kar težko sledimo. Mnoge so nižje v dolinah še kar nadelane, višje pa se s pridobljeno višino popolnoma izgubijo. Zato potrebujemo tudi na neoznačenih poteh precej smisla za »čitanje terena in stezosledenje«, s tem pa se razlika med brezpotjem in neoznačeno potjo zelo zmanjša.

KJE SO BREZPOTJA?

Ideje in opise brezpotnih tur ali tur po neoznačenih poteh dobimo iz ustrezne vodniške planinske literature. Med pisci planinskih vodnikov sicer včasih obstajajo razlike pri ocenjevanju zahtevnosti, kar pa ni nič neobičajnega. Posebnega vodnika po brezpotjih sicer še nimamo, lahko pa določene opise preberemo v posameznih planinskih vodnikih. Največ tovrstnih opisov dobimo v **Miheličevih** Julijskih Alpah, **Klinarjevih** Karavankah (letos nova izdaja, vse Planinska založba PZS), nadalje **Miheličevih** Bohinjskih gorah ter **Stritarjevih** Grintovcih, 111 izletih po slovenskih gorah in Gorah nad Sočo (vse Sidarta) ter **Klinarjevih** 100 slovenskih vrhovih (Prešernova družba). Sidartini vodniki so zelo priročni, saj vsebujejo poleg natančnega opisa vzpona in sestopa ter pregledne skice še podatke o izhodišču, višinski razliki, najprimernejšem letnem času, težavnosti, dolžini ture, bližnjih zavetiščih in potrebnih zemljevidih, kar vse nujno potrebujemo pri pripravi na turo. Nekatere opise lahko preberemo tudi v številnih alpinističnih ali plezalnih vodnikih, predvsem kot dostope in sestope s plezalnih vzponov. Žal pa je večina teh vodnikov izšla v nizki nakladi in jih večinoma nimajo niti v knjižnicah.

Včasih je bilo tudi v Planinskem vestniku več takšnih opisov pristopov na nekatere vrhove, kar pa zdaj ni več praksa. Kdo npr. še ve, da je **dr. Henrik Tuma**, poleg **dr. Frischaufa** in **dr. Kugyja** eden od največjih raziskovalcev našega gorskega sveta, popisal večino svojih poti po Julijcih v Planinskem vestniku v letih od 1905 do 1914? Za posamezno turo si opis skopirajmo in ga vzemimo s seboj.

In kje so pravzaprav ta brezpotja? Največ jih nudijo zaradi svoje razsežnosti Julijci. Martuljkova skupina, Fužinske gore, trentarske gore nad Sočo so raj za brezpotnike. Grintovci in Karavanke imajo takih možnosti manj, vseeno pa se najde tudi tam kak drugačen prehod ali pristop na vrh.

Na koncu še tole: ne puščajmo za sabo nobenih sledi, ki bi kazale na našo prisotnost! Nikakor si ne označujmo prehodov s kakšnimi barvami ipd. Praksa je pokazala, da so dosedanje obiskovalci brezpotij bolj kultivirani od tistih na označenih poteh, ki za sabo

puščajo cel kup sledi, smetišč itd. Če smo se sposobni sami gibati po brezpotju, bomo to zmogli tudi brez markacij in močitev, v nasprotnem primeru si raje priskrbimo vodnika.

BRŽKONE JE TIK PRED IZIDOM PRVA KNJIGA POKOJNEGA STANETA BELAKA-ŠRAUFA

VELIKI DNEVI

BINE MLAČ

Nekaj tega je slišal urednik Planinskega vestnika, nekaj pa je omenil in napovedal tudi založnik Sidarte **Janez Skok**. Zato sem bil kot urednik prijazno naprošen, da o knjigi **Staneta Belaka-Šraufa**, ki jo pripravljam, še jaz kaj povem iz prve roke.

Zamisel o Šraufovi knjigi je stara približno petnajst let. Kolikor se spomnim, sem ga glede nje »preganjal« že pred dobrimi sedmimi leti. Seveda bolj za šalo, mimogrede, češ, kdaj bomo brali tvojo knjigo. A je vse preslišal. Nekoliko bolj resno sem mu namignil nekega toplega novembrskega večera leta 1990. Stali smo pred vhodnimi vrati PZS in kot običajno nakladali. Ne vem, kaj mi je tedaj šinilo v glavo: Šrauf, ravnokar si star 50 let, naj ti čestitam in te spomnim, da si ... Čas je že, da tiste svoje Zlize oprinke spraviš na papir. Nekje sem slišal, da boš knjigi, ko jo boš pač pisal, dal takšen naslov.

»Beži, beži« in še nekaj besed mi je navrgel. Kaj več se vanj nisem upal drezati. Še vedno si nisem bil na čistem, koliko je še name »alergičen« — neka najina prastara neljuba zgodba.

Drugič in obenem zadnjič sem načel »knjigo« 8. julija 1995 v Koči na Gozdu. Imeli smo okroglo mizo, posvečeno 50-letnici prvega vzpona po osrednjem triglavskem stebri. Pripeljali smo se z vseh koncev Slovenije. Srečanja so povzročila, da je ta ali oni za nekaj trenutkov parkiral avto, kakor je pač nanese.

Šraufova bela katrica je stala v vpadnici koč, malodane na samem robu vršiške ceste. Zadnja vrata so bila vzdignjena. Šrauf, očitno dobro razpoložen, je pod njenim napuščem sedel na pručki in ne da bi vzdignil glavo, pozdravil Bojana, nato pa še mene. Ko sem bolj pogledal, sem opazil, da je pred njim založena mizica: ogrska salama, skleda, polna čebul, paprika, velik kos kruha in morda še kaj.

Kako si, kje si bil, boš malo salame? Ob pogledu na obilico maščobe me je zvilo. Vendar sem se nekaj sekund pozneje tudi sam basal z dobrotami. Oba sva od časa do časa zagrizla v čebulo, ki jo je Šrauf poleg zdravilne vodne kreše še najbolj cenil. Čez zdravje ga ni, je pogosto rekel. S polnimi usti sem spet načel knjigo. Refren se je ponovil: »Daj, daj no, pusti te neumnosti!«

Tedaj sem zbral nekaj več poguma kot običajno in posegel po najmočnejšem prepričevalnem orožju: Poslušaj, Šrauf, jaz bom zbral tvoje članke, razen tistih,

ki jih imaš raztresene po dnevnikih, jih skrbno pretipkal, tehnično uredil in vse to ti bom za nameček naredil brezplačno. Da stvar že enkrat premakneva z mrtve točke. — Zdelo se mi je, da sem njegovo odklonilno stališče z zadnjim delom stavka le nekoliko omajal. Predlog je na videz vžgal, saj mi je pomirljivo dejal: »Dobro, enkrat se bova dobila in se o tem podrobneje pomenila.«

Do ponovnega snidenja ni prišlo, ker je vmes posegla založba v Mali Mojstrovki.

Prve dni februarja 1996 sem se spet spomnil svojega predloga in se takole vprašal: zakaj ne bi v prostem času pretipkaval stare Šraufove članke? Mnogo kasneje, ko se jih je nabralo za kakih dvesto računalniških strani, pa je vame povrtal nekakšen dvom: človek božji, saj ne veš, kakšni so sploh nameni drugih! Kako bodo, na primer, reagirali njegovi najbližnji. Vseeno sem tvegati. Pretipkaval sem naprej, čeprav bi se lahko izkazalo, da je vse delo zaman. Dediče avtorskih pravic sem nameraval pustiti na miru vsaj eno leto. Potem pa bom videl, sem si rekel. In seveda slišal, če bo kaj narobe.

Medtem sem dvema ali trem omenil, kaj delam, kar danes, kot vse kaže, ni bilo najbolj pametno. Že tako imam dobri dve leti na hladnem dokončano tretjo knjigo Velikih pionirjev (III. del), knjiga Oprema za gore in stene pa se je spremenila v majhno tragikomedijo. Kakorkoli že, poučna lekcija za zaletavost in hvalisavost. A kar je, je. Takrat me je med drugim zanimalo tudi mnenje načelnika AO Matica **Tomaža Willenparta**. To je bilo, hvala bogu, pozitivno. Mojo zamisel je v celoti podprl.

Toda zgodbe še ni bilo konec. Ko sem imel v pozni jeseni 1996 pretipkanih 37 člankov in pet neobjavljenih dnevniških zapisov, sem se lotil prvega izločanja, kar po časovni plati ni bilo najbolj gospodarno. Ostalo je še 22 člankov.

V tem času sem napisal uvod in mu dal naslov Za prgišče preteklih dni. Ta pa se je kmalu napihnil na 21 strani drobnega tiska. Bilo ga je več kot preveč in sem ga zato na predlog lektorice skrajšal na sedem strani. Postal je nekoliko raztrgan, a dovolj izčrpen za ljudi, ki vsaj v osnovnih črtah ne poznajo poteka zgodovine našega alpinizma.

Šele po drugem branju skrajšane verzije in pri ponovnem pregledu je bila zadovoljna z napisanim. Seveda za malo bolj razgledanega po zgodovini našega gornštva (in alpinizma) so to same znane